

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Филологиялық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3528

№ 1 (2022)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия

выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

О постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ30VPY00029268

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области филологии

Подписной индекс – 76132

<https://doi.org/10.48081/DFDR9992>

Бас редакторы – главный редактор

Жусупов Н. К.

д.ф.н., профессор

Заместитель главного редактора

Анессова А. Ж., *доктор PhD*

Ответственный секретарь

Уайханова М. А., *доктор PhD*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Дементьев В. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Еспенбетов А. С., *д.ф.н., профессор*

Трушев А. К., *д.ф.н., профессор*

Маслова В. А., *д.ф.н., профессор (Белоруссия)*

Пименова М. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Баратова М. Н., *д.ф.н., профессор*

Аймухамбет Ж. А., *д.ф.н., профессор*

Шапауов Ә. Қ., *к.ф.н., профессор*

Шокубаева З. Ж., *технический редактор*

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/QXHX5056>

***Қ. Т. Жанұзақова¹, Б. Ф. Қамбарова²**

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

Т. ӘСЕМҚҰЛОВ ПРОЗАСЫНДАҒЫ КӨРКЕМДІК-СТИЛЬДІК ІЗДЕНІСТЕР

Бұл мақалада Т. Әсемқұлов шығармашылығының көркемдік әлемі, оның қазіргі қазақ прозасындағы орны мен көркемдік құндылығы бағамдалады. Қаламгер прозасындағы тақырыптық және көркемдік ерекшеліктер, постмодернистік стильдік ізденістер нақты туындылар негізінде талданады. Қазақ прозасында өзгеше қолтаңбасымен ерекшеленетін жазушы туындыларындағы ұлттық құндылықтар мәселесі мен көркемдік және стильдік ізденістер қарастырылады. Авторлық ұстаным мен көркемдік қабылдау мәселесі, шығармаларының оқырманға әсері де назардан тыс қалмады. Сонымен қатар қаламгер прозасындағы постмодернистік таным ерекшелігі, оның детальдық және менталитеттік аражігі ажыратылып, олардың көркемдік қызметі талданады. Жазушының шығармашылық лабораториясының негізгі мәселелері мен постмодернистік тенденциялар көрінісі, оның көркемдік амалдары мен тәсілдері зерделенеді. Т. Әсемқұлов прозасындағы көркемдік-стильдік айшықтар, идеялық-тақырыптық ерекшеліктер постмодернизм аясындағы көркемдік тәсілдер негізінде сараланады. Кейіпкердің ішкі жан дүниесіне ену, психологиясын талдау, образ жасаудағы тәсілдер, мистикалық бояу, жатсыну мәселесі, мифологиялық элементтер, философиялық толғаныстарға иек арту, интертекст, т.б. «Бекторының қазынасы», «Шымдан», «Талтүс» шығармалары бойынша зерделенеді. Қаламгер прозасында философиялық ой айтудың тәсіліне айналған мифтік, аңыздық желінің көркемдік қызметі айқындалып, бүгінгі күннің өзекті рухани мәселелерімен сабақтастықта қарастырылады.

Кілтті сөздер: көркемдік-стильдік ізденістер, постмодернистік тенденция, проза, көркемдік әлем, мифологиялық элемент, идеялық-тақырыптық ерекшеліктер.

Кіріспе

Біз рухани әлемнің мөлшер-межесін айтқанда, ғасырлардан нәрін үзбей, түрленіп, дамып келе жатқан қазақ әдебиетінің өсу жолдарын еске аламыз. Тәуелсіздік алғаннан бергі өткен жүзжылдық пен бүгінгі мыңжылдықтың ішінде талай ізгі істер атқарылып, құндылықтарымыз көбейе түсті. Сұрапыл жылдардың сұмдығын көріп өскен, соған сай көптеген соны тақырыптарға қалам тербеп, замана шындығын шырылдата жазған, адам жанының нәзік қалтарыстарын қопара қазып, тыңнан толғаған жазушылар әдебиетке жаңашылдық әкелгендей еді. Сол буынның ең ірі өкілі, сыншы, күйші, жазушы Таласбек Әсемқұловтың прозасы бүгінгі әдебиеттің жай-күйіне жауап береді. Жазушы туындылары мерзімді баспасөз беттерінде сөз болғанымен арнайы зерттеу нысанына айнала қоймаған. Мақаланың өзектілігі Т. Әсемқұлов туындыларындағы көркемдік және стильдік ізденістерді, постмодернистік тенденциялар мен бейнелеу амалдарын зерттеу қажеттілігімен байланысты. Мақаланың мақсаты Т. Әсемқұлов шығармаларының қазақ әдебиетіндегі орны мен көркемдік әлемін саралау болмақ. Міндеттері – жазушы шығармаларындағы мазмұндық, құрылымдық, стильдік ізденістеріне терең, жан-жақты талдау жасау, көркемдік-эстетикалық құндылықтар жүйесіндегі Таласбек Әсемқұлов прозасының орны мен рөлін анықтау.

Материалдар мен әдістері

Зерттеудің материалы ретінде Т. Әсемқұлов шығармашылығын зерттеуге арналған отандық ғалымдардың еңбектері алынды. Сонымен қатар қаламгердің дүниетанымдық, көркемдік ойлау ерекшелігін ашу мақсатында өзінің зерттеу мақалалары да пайдаланылды. Оларды жинақтау негізінде жазушы туындыларындағы көркемдік әлем ерекшелігі, постмодернистік тенденциялар зерделенді. Постмодернизмнің теориялық мәселелерін қарастыру барысында шетелдік ғалымдардың еңбектері де назарға алынды.

Мақаланы жазу барысында теориялық материалды жинау, мәтін талдау, саралау әдістері, психологиялық, салыстырмалы-тарихи, герменевтикалық, т.б. әдіс-тәсілдер қолданылды.

Нәтижелер мен талқылау

Жаңа ғасыр тудырған табиғаты бөлек туындылардың жыл өткен сайын артуы қазақ прозасының көкжиегін кеңейте түсті. Саясат пен жалған идеологияның қыспағынан босаған сөз өнерінің даму бағыты, өсу сатысы ұлттық құндылықтар кодымен толыға түсті. Кейіпкердің ішкі жан дүниесіне үңілу, адамның философиялық мәнін ашу, адам мен табиғат арасындағы тылсым күш, ішкі «мен» мәселелері бой көтеріп, үйлесім мен үндікестің негізінде жымдасып жатты. Қазақ әдебиетінің осындай көш керуенінде «Талтұс», «Тәттімбет сері», «Арылу», «Атайы», «Бекторының қазынасы», «Шымдан» [1] шығармаларымен танылған Т. Әсемқұловтың барлық

туындылары талғаммен келетін, қарапайым болса да қарабайыр емес, ұлттың иісі аңқып тұратын, рухты ояту негізінде жазылған дүниелер ме дерсің?! Күй сияқты құйылып жазатын жазушының бүкіл өмірі, танымы мен түсінігі, көргені мен түйгені тылсымға толы.

Т. Әсемқұловтың «Талтүсі» топ жарып шыққанда, алғашқы лебізін білдірген сыншы-ғалым, жазушы З. Серікқалиев туындыны жоғары бағалады. Үш тараудан тұратын «Талтүс» романының әрбір бөлімі өз алдына жеке әңгіме боларлық сюжеттік құрылымдармен топтасқан. Роман ата мен немеренің (Сабыт қарт пен Әжігерейдің) туыстық, шығармашылық, күйбең тіршіліктің тынысымен қатар өріліп, шебер жымдасқан. Қарияның көкейіндегі қамырықты күй арман-ансардан, мақсат-мұраттан туған мәңгілік дұға-тілектей. Ол өзінің теперіш көрген азапты күндерін мұң ғып шағар сырлас іздемейді, сырлас күйді қызғыштай қорғайтын күй іздейді. Өзінің жан сырын жеткізетін сол күйлерін тіршілікте қалдыруға дос іздейді. Немересі Әжігерейді жанынан тастамай, жалпақ жұртқа алып шығып, үлкендермен қатарластыра орын ұсынып, қайда барса да қасынан қалдырмауы – киелі өнерді үйреніп, аталы сөзден тәлім алсын деген ақ ниетінен туған ойы. «Сені анаңның емшегінен айырып бауырыма басқанда, өнерімді ғана ойлап едім. Күн төбеден ауды. Ешкім мені іздеп келмеді. Өнерлі едің ғой деп елес-ескерген ешкімді көре қойғам жоқ. Ойға қалдым. Жасым болса келді. Шәкірт жоқ. Өнерімді ұстап қалар бір адам табылмады. Енді не істеймін. Жатсам-тұрсам ойлағаным осы қайғы... Бірақ қайда жүрсен де өнерімнің қара шаңырағы сенде. Есінде болсын, құлыным, сен менің қанатымсың [2]», – дейді.

Жазушы ата мен немеренің арасындағы туыстық қатынастағы ұрпақ тәрбиесі мен өнер тәрбиесін авторлық баяндау, кейіпкерлердің ауызекі әңгімелері арқылы өрбіте отырып, уақыт пен кеңістіктің алшақтығын байқатпай, оқиғаларды бір мекенге, бір мезгілге топтап, жинақтап, бір арқауға тізіп отырады [3]. Әрбір оқиғаның баяндалу жүйесіндегі диалог орны фабулалық желінің ауысуларына дәнекер болып тұр. Негізгі ойлар этномәдени дәстүрлермен сабақтаса отырып, романның жалпы желісі – күйшілік өнер, өнердің құдіреті, ұлттық құндылық, адам өмірінің қалтарыс-қатпарларымен қабаттаса өрілген. Шығарманың өн бойы күйшілік өнердің қадір-қасиетінен тұрады. Ондағы әрбір детальда өлім мен өмір пәлсапасы, өнердегі бақ пен сор, махаббат пен қасірет, дәстүр сабақтастығы, күй мен күйшілік өнер турасындағы ойлары оқырманды алысқа жетелері сөзсіз.

Өнерін үйретіп кететін шәкірт таппай сарсылған Сабыттың туған жиені Әжігерейді сәби күнінен асырап алатыны, сол үміт еткен балаға өгейлік көрсеткен кейінгі кемпірін ат құйрығына байлап сүйрейтіні, содан баланың өлмек болып жар жағалап қашатыны, бәрі-бәрі өмір, тағдыр. Бала Әжігерей

атасы Сабыттың сол арманын орындап, небір өнерлі адамдардың айтатын аңыз-әңгімелеріне қанық болып өседі. Сонымен қатар, жазушы өнер тарихын кейіпкерлердің сұхбаты арқылы ұтымды бере біледі. Олардың аузымен айтылған әрбір тарихи сәт жай ғана баяндалып қоймайды, өзіне дейінгіні кастерлей білетін, аға ұрпақтың өнеріне риясыз бас иген кіші толқынның жан тебіренісімен астасып, әсерлілігі тіпті күшейе түседі [4].

«Талтүс» романы туралы жазушының өзі де былай дейді: «Талтүсте» былайғы оқырман байқай бермейтін жүрістер жасадым. Кем дегенде романның бес-алты жерінде менің тығулы идеяларым мен астарлы ойларым бар» [5]. Ұлт образын ашуға күш салған, кейіпкерлерінің бойына кесек-кесек мінездерді құйып берген қаламгердің бұл туындысын дәстүрлі әдебиеттің қатарынан да, постмодернистік әдебиеттің қалыбынан да көрген ғалымдар бар. Ғұмырбаяндық роман деп өзі атаған «Талтүс» шығармасындағы автор өзі кешкен өмір картиналарын, балалық шағындағы естеліктерін, өнердің құдіретін келер буынға аманаттағысы келетінін қынжыла баяндайды. Жазушының «Тұмар», «Жезтырнақ», «Көкбалақтың өлімі», «Бекторының қазынасы» сияқты туындылары – тума таланттың қаламынан ғана туатын шығармалар.

Постмодернистік бағытта жазылған шығармалар бүгінде барлық аспектілермен жаңа түр ретінде қарастырылғанымен, біраз ерекшеліктерін зерттеу барысында бұл түрдің түп негізінің ерте кездегі әдебиет нұсқаларымен жібі үзілмей келе жатқан желілерін анықтауға болады. Мәселен, миф, аңыз-эпсаналар, эпос, ертегі сияқты түрлердің постмодернистік романдарда жиі кездесіп отыратыны белгілі. Олай дейтін себебіміз, әдебиеттің немесе әдеби бағыттардың жоқтан бар болмайтыны, яғни, өзінен бұрынғы әдебиеттің жалғасы екендігінде. Дегенмен де, бұл әдебиет нұсқалары өзгеріссіз қолданылмақ емес. Тәуелсіздік жылдарынан кейін батыс әдебиетінен бастау алған экспериментке бейім постмодернистік шығармаларда жоғарыда айтылған әдеби түрлер өзінің пішіндік жағынан да, мазмұндық жағынан да, тіпті, атқаратын қызметі жағынан да өзгеріске ұшырап отыр. Осы айтып отырған тұжырымымызға жазушы Т. Әсемқұловтың «Бекторының қазынасы» әңгімесі мысал бола алады. Уақыт пен кеңістіктің шеңберіндегі үш түрлі оқиға үш түрлі ақиқаттың желісінде орын алған. Оның алғашқысы – Қайырболдының басынан кешірген оқиғалары, екіншісі – Сағындықтың перінің қызы Бекторымен кездесуі бейнеленетін оқиға, ал үшіншісі – әңгіме кейіпкері және әңгіме ішіндегі әңгіменің авторы Сағындықтың өз туындысын аяқтап отыратын тұсы. Бұл соңғысы – шын мәніндегі болып отырған ақиқат шындық. Метапрозалық сипатта жазылған әңгіме мистикалық сарындағы ертегі желісімен сабақтас. Әңгіме басында Бекторы мен Қайырболды оқиғасының әп-сәтте ғайып болып, қазақ теледидарында тележурналист-

редактор болып қызмет атқаратын Сағындық Тілешовтың жай ғана түсі болып шығады. Яғни, мұнда түске айналған фантастикалық шындық бейнеленіп отыр. Ал енді түс көріп оянған Сағындық Тілешовтың перінің қызы Бекторымен кездесуі де болмаған елес. Біз мұны оқиға жазушының шығармасына айналған тұста бір-ақ түсінеміз, осылайша автор оқырманымен бір емес, екі рет ойын ойнайды [6].

Шығармада негізгі ақиқат бүркемеленіп, бұрмаланады да, Қайырболдының оқиғасы соның көшірмесі ретінде беріледі. Автор ертегі кейіпкерін өз әңгімесінің кейіпкеріне айналдырудағы мақсатына толық жеткен десе болады. Өйткені адам баласының шынайы өмірдегі түрлі табиғи шектеулердің негізінде жүзеге асыра алмаған іс-әрекеті виртуалды әлемде еш қиындықсыз жүзеге асып жатады. Бұл дегеніміз адам баласының сезіміне, қиялына, сеніміне шексіздік сыйлайды. Автор постмодернизм философиясының термині болып келетін симулякр әдісін ұтымды пайдаланған. Симулякр бейне, ұқсастық, көшірме ұғымдарын береді. Яғни болған оқиғаның бәрі елес, ақиқат толығымен бүркемеленіп, симулякрға айналған.

Жазушы өзінің бір сөзінде былай дейді: «Ең әуелі қандай да болмасын тексті пайымдай бастағанда, ол, өнер топырағынан өсіп шыққан ба, өнердің егеміндігінде тұр ма – осыларды анықтап алу керек». Әлемдік әдебиеттің жауһарларын сүзіп шықсаңыз, бүгінгі әдебиетіміздің құбылғыш мінезін «постмодернизмнің көріністері» деп ұққан боласыз. Бірақ, өркениет қалпымызды бұзса да, рухымызды қозғай алмайтындығына автордың осы бір шығармасы дәлел. Тіпті, «американдық роман» үлгілерінде сирек кездесетін «роман ішіндегі роман» тәсілімен адамның бойынан емес, ойынан, түпсанадағы топалаң басып, тұншығып жатқан бейсаналы өмірі айшықталады.

Шығармадағы Бекторы пері қызы – «Ер Төстік» ертегісіндегі батырға қастық ойлайтын жағымсыз кейіпкер. Десек те, немересіне күнде ертегісін айтатын әжесі оны зұлым, жауыз ретінде емес, Бекторының керімсал кербез қасиетіне баурағысы келген. Адам санасы жамандықты өз пейілімен қаншалықты көріктендіре алса, жақсылықты да жауыздықпен бүркемелей алады. Осынау қастық пен өштік бейнесіндегі кейіпкерді қалай қабылдасаңыз да өз еркінізде. «Адам – бала кездегі алғашқы түйсік пен танымның жемісі», – дейді. Суреткер күнәден пәк кішкентай бала санасының ең нәзік сәулесіне құйылған естеліктердің барша ғұмырдың кезеңдерінде орала беретінін дәлелдейді. Түпсанадағы талмаурап естілетін үнімізді естімей, жанымызды кеміріп жүре беретіндігімізді аңғартады. Түсінде Қайырболды болып ғұмыр кешкен Сағындық шын мәнінде қалай өмір сүріп жатыр? Ішін кеулеген сансыз сұрақтардың алаңында өзін таппай жүрген адам ба? Жоқ, әлде, құдықтың

шыңырауындай шымға батып құмыққан өз үніне құлақ аспай жүрген адам шығар. Жүрегіне, өз үніне құлақ тоспай жүрген көптің бірі шығар. Діни тәмсілдерде «бізді іздеген, шақырған адамға біз бармыз», «біздің есікті тақылдатып сұрағанға біздің есік ашық» секілді періштелер мен перілердің уәдесі еске түседі. Қайырболды да тұрмыстан қажыған, тірліктен шаршаған, бірақ жан дүниесіндегі дауыс бәрібір Бекторы перінің құлағына жеткен деген түсінікке саяды. Демек, біз үшін тылсым деп аталатын құбылыстың бәрі осы түпсанада болып жатқан әрекеттер болмақ.

Жазушы: «Әлемде жеке дара өзі жаратылған, бөлек тұрған текст жоқ», яғни «өзім жараттым», «өзім жаздым» деу әбестік саналады. Кез келген туынды алдыңғылардың жалғасы, жұрнағы – дейді [7]. Автор өзінің зерттеу еңбектерінде интертекстуалдық мәтіннің өз шырқынан асып, өзге ойға көлеңке түсіретінін айтады. Шығармадағы ықшамдық, эмоцияға құрылған диалогтардың астарында үлкен тұжырым жатыр. Постмодерндік шығармалардың ерекшелігі де сол емес пе, ақпаратты екшеп, өлшеп, сығымдап беруге шебер. Т. Әсемқұлов өзінің «Сұлулықта ояну» атты мақаласында былай дейді: «Батыста өткен ғасырдың екінші ширегі шамасында өрістеген постмодернизм деген мәдени құбылыс болған. Анығын айтсақ, бұл, суреткерліктен гөрі қабылдаушылыққа, тұтынушылыққа таман жақын тұрған, оқудың, тыңдаудың, тамашалаудың кілтпандарын көбірек түсіндіретін ілім [8].

Жазушы шығармашылығында философиялық толғаныстарға иек арту жиі кездеседі. Оның «Шымдан» атты әңгімесіне тоқталар болсақ, ол қазақ әдебиетіндегі жаңа бейне. З.Фрейдтің жиырмасыншы ғасырдағы психоанализдік ілімі бой көтерген туындыда саналы адамдарда да бейсаналы сезімдер болатынын жеткізеді. Шығармадағы басты кейіпкер Шымдан басынан өтіп жатқан оқиғаларды түс секілді қабылдайды.

Психоанализді өз шығармасында ұтымды пайдалана білетін жазушы кемел жастағы болысты ес-түссіз ғашық еткен сұлудың жұмбақ әлеміне оқырманды қызықтырады. Ес пен түстің арасындағы сол сәттерде Шымданның жалғыз жұбанышы – Серікбай болысқа деген құштарлығы еді. Бейсаналы сезім-күйге ерік берген кейіпкердің өміріндегі әрбір деталь оны жалғыздықтан алып шыға алмады. Оны қорлаған әрбір әрекеттен үмітін үзе алмады. Себебі, қандай қорлық көріп жатса да, Серікбай құтқарып алады деген сенім оны жетектеді. Тірі адамның бет-бейнесі қалмаған оның жаны – тек құр сұлдер. Серікбай болыстың бейнесі де бұрын-соңғы шығармаларда кездеспеген өзге образ. Әдетте, болыс дегенде, көз алдымызға ақылды, айлалы кісі елестейтіні бар емес пе? Оның үстіне, қазақ прозасында болыс шеніндегі азаматты қарапайым әйел затын есі кете сүйіп, қандай да бір құрбандыққа барған жан ретінде суреттемеген. Ал бұндағы қырық

алты жастағы болыстың дүниетанымы да, көзқарасы да басқа. Сонымен қатар, шығармада барымта мәселесі де басқа қырынан ашылады. Біздің түсінігіміздегі қандықол қарақшы деп келген барымташының да бастығының адал қызметкері екенін аңғаруға болады. Өзгеше болмыс пен ерекше бітімді тауып жазған Таласбек Әсемқұловтың бұл да бір өзекті шығармасы. «Шымданда» шым-шытырық оқиға көп, бітім-болмысы бөлек шығарма. Мұнда оқиға қуушылық жоқ. Жазушының адамның жаны, адамның мәні һәм адамның құны сынды ұғымдарды зерделегені байқалады [9]. Таласбек Әсемқұлов – өмір мен өнердің кеңістігінде ғұмыр кешкен жазушы. Оның дәстүрлі өнер, мифология, этнография, тарих, кинодраматургия салаларындағы еңбектері өнер кеңістігіндегі өлшеулі өміріне мәңгілік ғұмыр сыйлады. Ұлттың тағдырын жоғары қойып, әлемдік өркениетпен астастыра қарастырған, әлем кеңістігінің шеңберінен орын алған қаламгердің ашқан жаңалықтары да жоқ емес. Әдеби туындарымен қатар жарық көрген әлемдік өркениетке қатысты эсселері, Мысыр пирамидалары, Бабылдың күйреуі туралы зерттеулері, Тұмар падиша туралы, сақтар мен парсылар, қаңлылар тарихы туралы, Қоңдыгер, Кет-Бұға, Шыңғысхан туралы еңбектері – үлкен зерттеудің, қажырлы еңбектің нәтижесі [10].

Қорытынды

Т. Әсемқұловтың жазу шеберлігіндегі ойлау деңгейі мен ойды жеткізу шеберлігі бүгінгі күннің мәселелерін түрлі эмоциямен бейнелі, ал жалпы идеялық бірлікті астыртын түрде жеткізуі ерекше құбылыс. Ұлттық болмыс пен ұлттық құндылықтарымыздан алшақтамай-ақ, тың туындылар тудырған талантты жазушының оқырманның сана деңгейі мен сана ағымына сай бірлікте жіктеп беруі үлкен сілкіністер әкелді. Автордың персонаж таңдай алуын, өз басынан кешкен күйзелісін шығармаға сыйғыза алуын, шығарманың сюжеттік желісіндегі депрессивтік көңіл-күйді оқырман ретінде бірден аңғара аламыз. Жазушының жеке концепциясы бар екендігі анық болса, оқырманның қабылдау инстинктісі бар. Оларға ортақ арна – эстетикалық әсер. Автор оны бере алды және оқырман да тиісінше ала алды деп ойлаймын.

Постмодернистік бағыттың белгі-көріністерін автордың барлық шығармаларындағы детальдық көріністерден аңғара аламыз. Екі оқиғаны бір желіге сыйғыза отырып баяндау, ескілік пен жаңашылдықтың ортасындағы өзара байланыс, мифтік бейнелердің көрінісін бүгінгі қоғамның әрекетімен көрсету, адам бойындағы психологиялық факторларды физикалық құндылықтармен қатар беруі де постмодернизмнің кішігірім көріністерінен хабар береді.

Т. Әсемқұлов шығармаларында оқиғаны белгілі бір ізбен баяндау кездесе бермейді. Өйткені, онда психоанализдің де белгілері кездеседі. Яғни, оқырман

шығарманың басы мен аяғын өзі құрап алуы керек деген дүние жатыр. Психоанализ де, постмодернизм де оқырманға ерекше әсер қалдырады. Әрбір оқырман шығармадан өзін іздейді. Автор әрбір шығармасында оқырманды сипаттауға тырысады. Сондықтан әдебиеттің өзінен психоанализ жасай алатын деңгейге жеткен бүгінгі оқырманның барлық сұрақтарына Т. Әсемқұловтың туындылары жауап бере алады.

Пайдаланған деректер тізімі

- 1 **Әсемқұлов, Т.** Шығармалары. 1-том. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2016. – 432 б.
- 2 **Әсемқұлов, Т.** Шығармалары. 2-том. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы», 2016. – 400 б.
- 3 **Садьқова, А.** Талтүстегі табысу. // Азамат. – 26.08.2005.
- 4 **Рай, Қ.** Талтүс романындағы құндылықтар мәні // ҚР ҰҒА хабарлары. Тіл, әдебиет сериясы. – 2008. – № 5. – 3–6 б.
- 5 **Бөпежанова, Ә.** Таласбек өтті өмірден, тұтас бір әлем өтті өмірден. // Түркістан. – № 39. – 2.10.2014.
- 6 **Сәулембек, Г. Р. Ж.** Қорғасбек «Өлмейтін құстар», «Жаконданың жанары», Т. Әсемқұлов «Бекторының қазынасы» әңгімелеріндегі симулякрдің көрінісі. – Қазақстанның ғылымы мен өнері. – № 2 (77). – 2019.
- 7 **Ордашева, С.** Құдай Бекторыны кездестіргеннен сақтасын! (Т. Әсемқұловтың «Бекторының қазынасы» хикаятына орай). [Электрондық ресурс] qamshy.kz. 03.04.2015
- 8 **Әсемқұлов, Т.** Сұлулықта ояну // Алматы ақшамы. – № 155. - 26.12.2013. – 5 б.
- 9 **Сейіл, А.** Шымдан. // Егемен Қазақстан. – 16.11.2020.
- 10 **Бақдәулетқызы, Ә.** Терендік. Тәмсіл. Таласбек. // Айқын, № 203. – 7.11.2014.

References

- 1 **Äsemqulov, T.** Shyğarmalary. 1-tom [Works. Volume 1]. – Almaty : «Kazakh encyclopedia», 2016. – P. 432.
- 2 **Äsemqulov, T.** Shyğarmalary. 2-tom [Works. Volume 2]. – Almaty : «Kazakh encyclopedia», 2016. – P. 400.
- 3 **Sadyqova, A.** Taltüstegi tabysý [Success in the afternoon]. In Azamat. – 26.08.2005.
- 4 **Rai, Q.** Taltús romanındaǵy qundylyqtar máni [The essence of values in the novel Taltús]. In News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Language, literature series. – 2008. – № 5. P. 3–6.

5. **Bópejanova, Á.** Talasbek ótti ómirден, tutas bir áлем ótti ómirден. [Talasbek passed away, a whole world passed away]. In *Türkistan*, – № 39. – 2.10.2014.

6 **Sáylembek, G. R. J.** Qorǵasbek «Ólmeitin qustar», «Jakondanyń janary», T. Ásemqulov «Bektorynyń qazynasy» ángimelerindegi simýlákrdiń kórinisi [The appearance of the simulator in the stories of J. Khorgasbek «Immortal birds», «Jaconda's flame» and T. Asemkulov «Bektor's treasure».] In *Qazaqstannyń ǵylymy men óneri*. – № 2 (77). – 2019.

7 **Ordasheva, S.** Qudaı Bektoryny kezdestirgennen saqtasyn! (T. Ásemqulovtyń «Bektorynyń qazynasy» hikaiatyna orai) [God forbid I meet Bektor!"] (T. Asemkulov «Treasure of the Bectori»). [Electronic resource] – qamshy.kz. – 03.04.2015.

8 **Ásemqulov, T.** Sulýlyqta oıaný [Awakening in beauty]. – *Almaty aqshamy*. – № 155. – 26.12.2013. – P. 5.

9 **Seuil, A.** Shymdan [Pants]. In *Egemen Qazaqstan*. – 16.11.2020.

10 **Baqdáyletqyzy, Á.** Tereńdik. Támsil. Talasbek [Depth. Fable. Talasbek]. In *Aıqyn*. – № 203. – 7.11.2014.

Материал 11.03.22 баспаға түсті.

*К. Т. Жанузакова¹, Б. Г. Камбарова²

^{1,2}Казахский национальный женский педагогический университет, Республика Казахстан, г. Алматы.

Материал поступил в редакцию 11.03.22.

ХУДОЖЕСТВЕННО-СТИЛЕВЫЕ ИСКАНИЯ В ПРОЗЕ Т. АСЕМКУЛОВА

В статье рассматривается художественный мир творчества известного писателя Таласбека Асемкулова, его место и художественная ценность в современной казахской прозе. На материале реальных произведений анализируются тематические и художественные особенности прозы писателя, постмодернистские стилистические искания. Рассматриваются проблема национальных ценностей в казахской прозе и художественно-стилевые искания произведений писателя, который отличается своеобразным стилевым почерком. Не остались без внимания и вопросы авторской позиции и художественного восприятия, влияние произведений на читателя. Кроме того, различается специфика постмодернистского познания в прозе писателя, его детальность и ментальность, анализируется их художественная деятельность. Рассматриваются основные проблемы творческой лаборатории писателя и отражение постмодернистских тенденций. Художественно-стилевые изыскания, идейно-тематические особенности в прозе Таласбека Асемкулова дифференцируются на основе

художественных приемов в рамках постмодернизма. Анализируется на основе произведений «Сокровища Бекторы», «Шымдан», «Полдень» (Талтус), мифологических элементов, философских наполнений, мистических красок, образов в портретной живописи. В прозе писателя раскрывается художественная деятельность мифической линии, ставшей способом философской мысли, и рассматривается в преемственности с актуальными духовными проблемами сегодняшнего дня.

Ключевые слова: художественно-стилевые искания, постмодернистская тенденция, проза, художественный мир, мифологический элемент, идейно-тематические особенности.

*К. Т. Zhanuzakova¹, В. G. Kambarova²

¹²Kazakh National Women's Teacher Training University,

Republic of Kazakhstan, Almaty.

Material received on 11.03.22.

ARTISTIC AND STYLISTIC RESEARCH IN THE PROSE OF T. ASEMKULOV

The article examines the artistic world of Talasbek Asemkulov's creativity, its place and artistic value in modern Kazakh prose. The problem of national values and artistic and stylistic searches for the prose of the writer, which is distinguished by a peculiar handwriting, are considered. The issues of the author's position and artistic perception, the influence of works on the reader were not ignored. In addition, the specifics of postmodern knowledge in the writer's prose, its detail and mentality differ, their artistic activity is analyzed. The main problems of the writer's creative laboratory and the reflection of postmodern trends are considered. Artistic and stylistic research, ideological and thematic features in Talasbek Asemkulov's prose are differentiated on the basis of artistic techniques within the framework of postmodernism; they are analyzed on the basis of the works «Treasures of Bektor», «Slyman», «Taltus», mythological elements, philosophical fillings, mystical colors, images in portraiture. The writer's prose reveals the artistic activity of the mythical line, which has become a way of philosophical thought, and is considered in continuity with the current spiritual problems of today.

Keywords: artistic and stylistic research, postmodern trend, prose, art world, mythological element, ideological and thematic features.

Теруге 11.03.2022 ж. жіберілді. Басуға 31.03.2022 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

2,76 МБ RAM

Шартты баспа табағы 14,27. Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: А. К. Темиргалинова

Корректор: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 3880

Сдано в набор 11.03.2022 г. Подписано в печать 31.03.2022 г.

Электронное издание

2,76 МБ RAM

Усл. печ. л. 14,27. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: А. К. Темиргалинова

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3880

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz